

22 november 2023

Uitgave van de Leido Academy, het thema-netwerk voor LevenLang Leren

Dynamiek rond niveau 5 in heel veel landen! Kunnen we daarvan ook iets leren?

1 Inleiding

We raken al prima gewend aan de Associate degree in ons land. Na de razendsnelle invoering in 2006 op basis van pilots tot 2013 kwam de doorbraak in 2018 met de verzelfstandiging van deze opleiding. Er zijn nog wel diverse stappen te zetten als het gaat om de positionering binnen het hoger onderwijs, maar het is nu allemaal een kwestie van nog wat tijd krijgen als hogescholen.

De Ad neemt nu het hbo 'op sleeptouw', met een te verwachten groeipercentage van 21%. Het is daarmee een belangrijke compensatie-factor van formaat voor de daling van 3 procent bij de aanmeldingen bij de hbo-bacheloropleidingen, met 0,3% daling in totaal. Maar voor de kortere termijn is het aantal ingeschreven hbo-studenten zorgelijk te noemen door een groeiende uitval in de bachelor-hoofd fase en het feit dat minder van de geslaagde Ad'ers doorstromen naar een aanvullend bachelorprogramma. Die laatste groep kan later terugkeren, maar dan moeten de hogescholen er wel scenario's voor hebben klaarliggen.

Ook in Vlaanderen loopt de graduaatsopleiding prima bij allerlei hogescholen, waarbij de afgestudeerde zich 'Gegradueerde' mag noemen – en de Engelse graad 'Associate degree' is. Veelal gaan gediplomeerden aan het werk, ook al omdat wettelijk een derde van het programma 'duaal' moet worden ingevuld. Men komt snel in aanraking met het werkveld en dat is kennelijk een goede zaak.

Maar we kijken naar onze situatie, met de Ad in het hoger onderwijs, en zien dat het prima gaat met de ontwikkelingen. Echter, we zitten als hoger onderwijs samen met 45 andere landen (of landsdelen) in de European Higher Education Area (EHEA), ook wel het Bolognaproces genoemd. We denken vervolgens al snel dat in die landen geen enkele twijfel bestaat over het gebruik van niveau 5, als de zgn. Short Cycle Higher Education (SCHE). Dat kan als een zelfstandige opleiding (zoals binnen de EHEA in 2018 besloten), maar ook met een nadrukkelijk inhoudelijke link naar de Bachelor, zoals het bij ons is ingevoerd.

Helaas, dat al breed in te zetten niveau komt maar langzaam op gang in diverse landen, om allerlei uiteenlopende redenen. In een project onder aanvoering van onze eigen Nuffic onder de organisaties die betrokken zijn bij wederzijdse erkenning van buitenlandse diploma's, de zgn. Naric's, is onderzocht in welke landen volgens die organisatie in formele zin de SCHE is ingevoerd, en ook te zien is als niveau 5. Nou, dat is toch op een aantal punten wel verrassend.

In de bijlage hebben we het overzicht opgenomen, ter informatie. Maar wat we in dit nummer gaan doen is een aantal specifieke ontwikkelingen in diverse landen onder de loep nemen. Niet dat het betekent dat Nederland en Vlaanderen zich anders dienen te gaan gedragen. Het kan echter wel informatief zijn als de internationale samenwerking rond niveau 5 verder op gang komt, met Engelstalige Ad's en/of samenwerkingsverbanden over de grenzen heen. Want het maakt nogal wat verschil of het universiteiten of hogescholen betreft of juist andere soorten aanbieders die niet vallen onder het hoger onderwijs. Ook kan de positionering in de nationale context anders zijn en dat maakt het netwerken toch erg lastig.

De belangrijkste internationale ontwikkeling die we meenemen in onze beschouwing, is het hebben van niveau 5 dat valt onder wat Higher VET dan wel High Vocational-Professional Education wordt genoemd. Dat is geen gevaar (denken we), maar het is wel een stevige trend in veel landen, om in de gaten te houden.

2 Hoger Onderwijs en HVET/HVPE ernaast

Het is zo dat in 2018 de SCHE is opgenomen in de EHEA, als een van de vier mogelijke cycli. Maar tevens is vastgesteld dat een land niet verplicht is de SCHE aan te bieden – al dan niet gekoppeld aan niveau 6 van het EQF. De Bachelor als ‘first cycle’ is heilig in dat opzicht. Maar het laat onverlet dat een overheid kan toestaan dat er aanbieders van hoger onderwijs zijn, alleen maar betrokken bij de SCHE. Denk aan Community Colleges in de VS en Further Education Colleges in Engeland. Nu zijn er ook landen die principieel weigeren de SCHE in te voeren, mede onder invloed van hun huidige universiteiten (en hogescholen). Ook is te zien dat er overheden zijn die nog in dubio staan. Vooral interessant is de situatie waarbij men kiest voor een ‘verborgen’ constructie. Er is wel een ‘korter ho-programma’, maar dan ‘verstoppt’ in de bacheloropleiding of in de buurt ervan.

Maar de landen alwaar ze echt de SCHE negeren, worden steeds meer geconfronteerd met de vraag vanuit studenten en vooral de arbeidsmarkt om toch met opleidingen met een beperkte studieduur te komen. Of ze hebben dat al gemerkt in de afgelopen jaren. Dit heeft geleid - en zal nog meer gaan leiden - tot constructies waarbij formele kwalificaties op niveau 5 en mogelijk ook 6 en 7 buiten het hoger onderwijs worden ontwikkeld en aangeboden. Dat kan door de VET-providers (dus ons Nederlandse mbo) gebeuren door voort te bouwen op niveau 4. Prima op zich, als dat een effectieve uitwerking heeft op het systeem. Maar het kunnen ook speciaal daarvoor ingestelde instituten zijn, vooral Colleges genoemd, die alleen niveau 5 aanbieden - en wellicht daarop voortbouwend ook niveau 6. Dan spreken we over Higher VET (HVET) als een internationale soortnaam, maar nu ook wel aangeduid met High Vocational-Professional Education (HVPE) als een betere naam qua status – om daarmee dus een relevante en doelmatige ‘sector’ te kunnen vormgeven. Tenslotte zijn er ook landen waarbij beide type opleidingen op niveau 5 bestaan, dus SCHE in het hoger onderwijs en HVPE parallel daaraan. Boeiend is die optie wel, vooral als het erom gaat de benodigde transparantie te bewaren voor alle doelgroepen.

3 Landen zonder SCHE, dus niveau 5 in het hoger onderwijs

Het onderzoek dat is gedaan, laat zien dat er behoorlijk wat landen zijn waar de SCHE niet in gebruik is. Er is niet nagevraagd of er dan wel bijvoorbeeld High VPE of Higher VET op niveau 5 is. Dat is wellicht iets voor de volgende fase van een mogelijk project¹. Maar het betekent wel dat bijvoorbeeld Nederland en Vlaanderen geen samenwerking met buitenlandse hoger onderwijsinstellingen in die landen kunnen aangaan rond de SCHE, als dat een formele eis is daarbij. Het kan wel voor de doorstroom van 5 naar 6, maar ja, dat is weer een andere tak van sport...

Hier de lijst met landen zonder SCHE:

- Armenia
- Bosnia and Herzegovina
- Estonia
- Finland
- Germany
- Greece
- Iceland
- Italy
- Liechtenstein
- Monaco
- Norway
- Serbia
- Slovakia
- Sweden
- Switzerland

Daarnaast zijn er (nog) geen gegevens bekend van de volgende landen:

- Belgium – French speaking community
- Bulgaria
- Cyprus

¹ Zeer recent is bekend geworden dat binnen het Bolognaproces een werkgroep eveneens onderzoek heeft verricht naar de implementatie van de Short Cycle – en naar niveau 5 in een parallelle sector. Zeer interessant, ook al vanwege de verschillen met dit onderzoek als Naric's. We komen er uiteraard op terug, later.

- Kazakhstan
- Montenegro
- North Macedonia
- San Marino.

Van veel van deze landen is wel duidelijk dat er wordt gewerkt aan een modernisering van het systeem, als geheel dan wel voor het hoger onderwijs, zeker als het gaat om de landen in het oosten van Europa, en landen daarbij in de buurt. Dat is een kwestie van afwachten.

Maar er zitten toch wel landen bij waarvan je zou mogen verwachten dat de SCHE als zodanig binnen het hoger onderwijs een bijdrage kan leveren aan het levenlang leren en het flexibiliseren van leerwegen. Ook kan de doorstroom naar het hoger onderwijs aantrekkelijker worden gemaakt. Maar een land als Duitsland heeft al vanaf 2013 geweigerd iets te willen doen met niveau 5 in het hbo. Men wil daar simpelweg de hbo-status niet verlagen en laat niveau 5 aan anderen over, dus aan de VET-Colleges. Echter, zonder een echt en effectief federaal beleid komt er nog steeds niet echt iets van de grond, ook niet parallel aan het hoger onderwijs.

4 Een aantal ontwikkelingen in landen doorgenomen

Hierbij lopen we een aantal interessante constructies en ontwikkelingen langs.

4.1 Zweden en Noorwegen

Beide landen zeggen wel een SCHE te hebben, maar niet op niveau 5 van hun raamwerk en dus ook niet van het EQF. Noorwegen gebruikt ervoor niveau 6.1, met de Bachelor op 6.2 en beide op EQF-6. Zweden zegt dat de SCHE en de Bachelor allebei op 6 staan, alleen kent de SCHE 120 credits en de Bachelor 180 credits. Daarmee zijn ze in beide landen te zien als 'de SCHE within the Bachelor', de vorm die we hier in de beginfase ook hadden maar dan wel op niveau 5 gezet.

In beide landen kent men parallel aan het hoger onderwijs 'Higher Vocational Education', op niveau 5. Op deze gekozen wijze vermijdt men een 'clash', zou je kunnen zeggen. Maar in Noorwegen lijkt de accreditatieorganisatie zich te realiseren dat het dit toch wel vreemd kan overkomen bij de doelgroepen en denkt men erover 6.1 maar gewoon 5 te maken en 6.2 op 6 te zetten. Afwachten dus.

4.2 Letland

In Letland is de afgelopen jaren hard gevochten om niveau 5 en dan specifiek over de SCHE. Eerst boden alleen de VET-Colleges een opleiding op 5 aan, met het recht om door te stromen naar een bacheloropleiding. Maar om een zekere kwaliteit te kunnen bewaken hebben de universiteiten (hogescholen) sinds 2022 ook hun eigen SCHE. In de wet staat dat iemand die niveau 5 heeft behaald, minimaal 60 credits moet doen om de graad Bachelor te kunnen verwerven

4.3 Luxemburg

Het is maar een klein land, maar uiteraard wel met een eigen universiteit. Er is een SCHE, maar een hele bijzondere. Het gaat om het tweejarig traject dat opleidt voor de Brevet de Technicien Supérieur (BTS). Deze wordt echter aangeboden door een Lycée... dus een middelbare school. Het doel is om het allemaal wat simpel en doelmatig te houden.

Iemand met de BTS mag op basis van formele afspraken, vastgelegd in de wet, voor bepaalde opleidingen doorstromen naar een bacheloropleiding. Daarbij wordt vrijstelling van jaar 1 gegeven zodat nog een aanvullend programma van twee jaren resteert.

4.4 Kroatië

In dit land zijn ook allerlei bewegingen zichtbaar geweest. Men kent daar nu ook een volwaardige SCHE. Maar het opmerkelijke aldaar is – en wellicht vinden we dit in onze landen wat vreemd – dat het eindexamen aan het eind van de middelbare school bepalend is voor de mogelijke voortzetting. Heeft de leerling voldoende punten, dan mag hij of zij door naar de Bachelor. Zo niet, dan staat onder bepaalde voorwaarden de toelating tot niveau 5 open. Haalt die persoon vervolgens daarvan het diploma, is er het recht op het doorgaan voor de graad Bachelor vanwege het hebben aangetoond een bepaald ho-niveau aan te kunnen.

4.5 Finland

We kennen Finland als een soort onderwijsparadijs. In de afgelopen jaren heeft elk land wel met allerlei delegaties een bezoek aan scholen aldaar gebracht, om het geheim van de aanpak te kunnen ontrafelen. In de afgelopen jaren loopt men echter ook toch wel tegen grenzen en problemen aan, maar men probeert alles zo goed mogelijk in stand te houden.

Finland kent geen niveau 3. Iedereen gaat tot en met z'n 16^e naar de 'High School', om daarna voor algemeen onderwijs of middelbaar beroepsonderwijs op niveau 4 te kiezen. Vervolgens is er het hoger onderwijs dat begint bij niveau 6.

Er is dus ook geen SCHE op niveau 5. Echter, er is wel een kwalificatie in het verlengde van het mbo aldaar. Dat gebeurt op een bijzondere wijze. Het gaat om een programma van een jaar, voor werkenden en vooral alumni van de VET Colleges. Men kijkt elk jaar wat zij nodig hebben aan bijscholing, voor allerlei beroepen, en dan worden op basis daarvan programma's samengesteld. De aanbieders bewaken uiteraard het niveau en de kwaliteit. Daarmee is het een mooie flexibele variant op wat in andere landen onder Higher VET dan wel High VPE valt.

4.6 Engeland

Vreemde en opmerkelijke bewegingen in Engeland. Men kent een behoorlijk aantal opleidingen die formeel als een SCHE zijn te beschouwen, zoals de Foundation Degree en het Higher National Diploma. Maar daarnaast knipt men alle opleidingen op in stukken en zo komen er steeds 'nieuwe' kwalificaties bij. Tevens werkt men met diverse vormgevingen en formats. Duaal opleiden en het inzetten van 'apprenticeships' zijn voorbeelden ervan.

Het is alles bij elkaar toch behoorlijk onoverzichtelijk geworden. Na de privatisering van het formele systeem is die situatie allemaal alleen maar toegenomen. Men wil echter als student en werkgever zonder meer 'waar voor het geld'. Dat heeft in de afgelopen jaren ertoe geleid dat de belangrijkste landelijke studentenorganisatie als het ware de macht heeft gegrepen. Een van de gevolgen was dat de QAA (onze NVAO) geen echt rol kan spelen en geen (formeel) lid is meer is namens Engeland van de ENQA (Europees netwerk voor de accreditatieorganisatie) - vanwege de eisen die daaraan worden gesteld. Overigens geldt dit niet voor de andere delen van het Verenigd Koninkrijk, maar ja, Engeland is toch wel heel erg van belang.

Samen met de werkgeversorganisaties en private platforms is nu het initiatief genomen om de bestaande niveau-5-opleidingen onder een andere noemer in de markt te zetten, als Higher Technical Qualifications. Daarbij staat nadrukkelijk de relevantie voor het werkveld voorop. Bepaalde FD's en HND's blijven nog wel bestaan, in samenhang met de universiteiten, maar 'het spel is wel op de wagen...'. Wat dit betekent voor de internationale contacten is nu afwachten.

4.7 Duitsland

Tot slot werpen we een blik op Duitsland, als een land dat veel studenten aan Nederland levert, als we de statistieken bezien. Voor niveau 5 is dat ook het geval voor bepaalde opleidingen, aangezien Duitsland dus daarvoor geen formele opleidingen kent. Die situatie lijkt ook wel voor een heleboel jaren zo te gaan blijven. Veel hoger onderwijsinstellingen verzetten zich al sinds de invoering van het EQF tegen de Short Cycle en hebben de erkenning ervan binnen de EHEA, dus het Bologna-proces weten tegen te houden tot 2018.

Maar het heeft ook gevolgen voor de inbedding van non-formele kwalificaties op niveau 5, want ook daarmee heeft het hoger onderwijs moeite. Er zijn nu alleen dergelijke trajecten op basis van projecten die met steun van de federale overheid worden uitgevoerd en soms vervolgens op DQF-5 zijn terug te vinden. Wel zijn er initiatieven om via een 'verbindingstraject' van 4 naar 6 op basis van een duaal programma (het Duitse mbo drijft op het duale karakter) in combinatie met bachelor-certificaten een soort 'tussenstop op 5' te creëren, Maar tot nu toe staan in het formele register van het DQF maar vier opleidingen. Kijken wat er de komende jaren gaat gebeuren.

5 Uitsmijter: MBO-5

Er zijn dus landen die verschillende doelgroepen willen bedienen met het aanbieden van twee soorten kwalificaties op niveau 5: de Short Cycle (onze Ad) en Higher VET op 5 (bij ons zou dat mbo-5 worden genoemd). Zeker als in het hoger onderwijs in zo'n land de focus vooral op (toegepast) onderzoek en allerlei meer op de wetenschap gerichte zaken wordt gelegd, is er ruimte voor de meer praktische en op de dynamiek in de arbeidsmarkt gebaseerde opleidingen. Die bouwen vaak voort op de VET-sector, parallel aan het hoger onderwijs, ook met duale elementen.

In ons land wordt nu veel aandacht besteed aan de positionering van het mbo en hbo, in alle discussies over niveaus en gelijkschakelingen. Natuurlijk is er de Ad in het hbo voor hele grote groepen mbo'ers, als een prima voortzetting. Maar stel nou eens dat de ROC's toch meer grip op het eigen handelen wil hebben, kwalificaties op niveau 5 gaan ontwikkelen en deze laten inschalen bij

het NLQF. Gevolg: parallelle trajecten die elkaar overlappen. Maakt dit de 'waaier' mooier en flexibeler? Kan het voor een betere 'oriëntatie' gaan zorgen, met verschillende opties voor de 'status'? We pleiten hier niet voor... maar hoe sterk kan in de toekomst de marktwerking gaan meespelen?

Bijlage

Hier het overzicht voor de SCHE per 1-11-2023. Er wordt nog verder onderzoek gedaan naar de ontbrekende landen, dus er zal op termijn zeker een update komen.

OVERVIEW - SHORT CYCLE HIGHER EDUCATION (members EHEA) – at EQF level 5 November 2023

Country	SCHE
Albania	Diplomë Profesionale
Andorra	Diploma profesional avançat (DPA)
Austria	Diplom (Kolleg)
Azerbaijan	Orta ixtisas təhsili (Secondary special education)
Belgium – Flanders	Gegradueerde (associate degree)
Croatia	Stručni pristupnik / stručna pristupnica
Czech Republic	Diplomovaný specialista (DiS.)
Denmark	Erhvervsakademigrad / Academy Profession Degree Akademigrad/Academy Profession Degree
France	Diplôme universitaire de technologie (DUT) Brevet de technicien supérieur (BTS) Diplôme d'études universitaires scientifiques et techniques (DEUST)
Georgia	Diplom (Kolleg)
Holy See	Higher Certificate
Hungary	Felsőfokú szakképzettség (vocational higher education qualification obtained on completion of a vocational higher education programme - felsőoktatási szakképzés)
Ireland	Higher Certificate
Lithuania	Trumposios studijos
Luxembourg	Brevet de technicien supérieur (BTS)
Malta	Undergraduate Certificate Undergraduate Higher Diploma
Moldova	Diploma de studii profesionale, învățământul profesional tehnic postsecundar nonterțiar (Diploma of professional studies, post-secondary non-tertiary technical and vocational education and training)
Netherlands	Associate degree
Poland	Świadectwo dyplomowanego specjalisty Świadectwo dyplomowanego specjalisty technologa
Portugal	Diploma de Técnico Superior Profissional (CTESP)
Romania	Certificat de calificare profesională nivel 5
Slovenia	Višja strokovna izobrazba / Short-cycle higher vocational degree
Spain	Técnico Superior de Formación Profesional Técnico Superior de Artes Plásticas y Diseño Técnico Deportivo Superior
Turkiye	Önlisans (Associate's Degree)
Ukraine	Молодший бакалавр
United Kingdom	Certificate of Higher Education (CertHE) Higher National Certificate (HNC) Diploma of Higher Education (DipHE) Higher National Diploma (HND) Foundation degree

No SCHE (part of the National Higher Education Area):

- Armenia

- Bosnia and Herzegovina
- Estonia
- Finland
- Germany
- Greece
- Iceland
- Italy
- Liechtenstein
- Monaco
- Norway
- Serbia
- Slovakia:
 - Diplomovaný špecialista DiS. (post-secondary, non-university professional education) - not part of higher education in Slovakia, is not counted toward a higher education degree (only included informatively, since it may be easily confused with the Bachelor level)
- Sweden
- Switzerland

No formal information yet:

- Belgium – French speaking community
- Bulgaria
- Cyprus
- Kazakhstan
- Latvia
- Montenegro
- North Macedonia
- San Marino